

УДК: 331.2:330.341.2(477)

ПРОБЛЕМА ТІНЬОВОЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА СПОСОБИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Альона Мойсєєнко

Moiseenkoaliona30011003@gmail.com

*Черкаський державний фаховий бізнес-коледж,
м. Черкаси*

*Науковий керівник: кандидат економічних наук,
доцент кафедри бізнес-економіки та маркетингу
Юлія Гетьманенко*

У сучасних умовах розвитку економіки України питання легалізації доходів набуває особливої ваги. Однією з найбільш відчутних проблем залишається тіньова оплата праці. Незважаючи на численні реформи, значна частина роботодавців і працівників продовжує використовувати неофіційні схеми виплат.

На перший погляд, така практика може здаватися вигідною: працівник отримує більшу суму «на руки», а роботодавець зменшує податкові витрати. Проте ця «вигода» є короткостроковою. У перспективі вона призводить до серйозних економічних втрат держави та соціальної незахищеності громадян. Саме тому дослідження цієї проблеми є актуальним і необхідним.

Тіньова оплата праці – це будь-які грошові виплати працівникам, які не відображаються в офіційній бухгалтерії. Це може бути як повністю неофіційна робота без оформлення, так і ситуація, коли частина зарплати виплачується офіційно, а інша - «в конверті» [3].

На практиці найчастіше зустрічаються такі форми:

- повністю неофіційна зайнятість;
- часткова виплата зарплати поза обліком;
- заниження офіційної заробітної плати;
- оформлення працівників як ФОП з метою оптимізації податків [4].

Фактично це означає, що трудові відносини виходять за межі правового поля, що створює ризики як для працівника, так і для роботодавця.

Причини цього явища є комплексними та взаємопов'язаними. Насамперед слід відзначити високий рівень податкового навантаження. Для багатьох підприємств офіційне оформлення працівників є фінансово обтяжливим, тому вони шукають способи скоротити витрати.

Не менш важливим фактором є низький рівень доходів населення. У ситуації, коли офіційна зарплата не забезпечує достатнього рівня життя, працівники свідомо погоджуються на неофіційні виплати.

Також значний вплив має недосконалість законодавства. Складність процедур, часті зміни правил та відсутність стабільності створюють додаткові труднощі для бізнесу.

Окремо варто згадати слабкий контроль з боку держави та наявність корупційних ризиків. У таких умовах порушення трудового законодавства часто залишаються безкарними. Крім того, багато громадян просто не замислюються над довгостроковими наслідками неофіційної зайнятості [2].

Тіньова оплата праці має серйозні наслідки для всіх учасників економічних відносин. Для держави це означає втрату значної частини податкових надходжень, що ускладнює фінансування соціальних програм і призводить до дефіциту бюджету. Для працівників ситуація ще більш ризикована. Вони фактично залишаються без соціального захисту: не отримують лікарняних, не мають гарантій у разі звільнення, а їхня майбутня пенсія значно зменшується.

Для бізнесу така практика створює нерівні умови конкуренції. Підприємства, які працюють офіційно, опиняються в гіршому становищі порівняно з тими, хто використовує тіньові схеми [4].

Сьогодні тіньова економіка в Україні залишається доволі поширеним явищем. Найбільш уразливими є такі галузі, як торгівля, будівництво та сфера послуг.

Економічна нестабільність і складні умови ведення бізнесу лише посилюють цю проблему. У багатьох випадках підприємства вимушені шукати альтернативні способи виживання, серед яких – неофіційні виплати [6].

Для кращого розуміння масштабів проблеми доцільно розглянути умовну динаміку рівня тіньової економіки в Україні (рис.1).

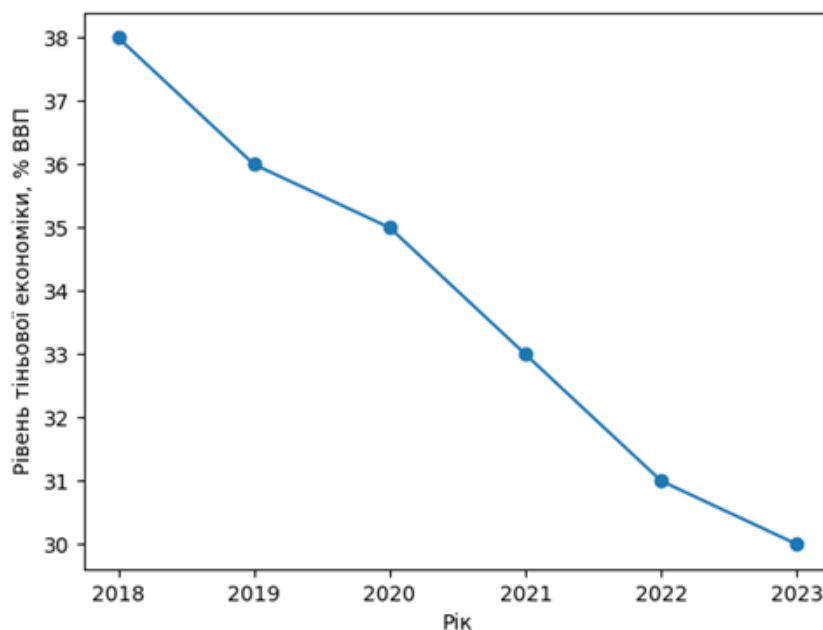

Рис. 1 – Динаміка рівня тіньової економіки в Україні (% від ВВП)

Джерело: розроблено автором на основі даних Міністерства економіки України [1] та Світового банку [6]

На рис.1 відображено динаміку рівня тіньової економіки в Україні у відсотках до ВВП за 2018-2023 рр. Відповідно до цих даних, ми спостерігаємо поступову тенденцію до зниження частки тіньового сектору: від вищих значень у попередні роки до більш помірних у 2023 році.

Таку динаміку можна пояснити впливом кількох факторів. Зокрема, певну роль відіграє впровадження цифрових технологій у сфері обліку та контролю, посилення уваги держави до проблеми детінізації економіки, а також часткове вдосконалення податкової політики. Водночас темпи скорочення залишаються відносно повільними, що свідчить про збереження системних проблем у сфері оплати праці.

Варто зазначити, що навіть за умов позитивної динаміки рівень тіньової економіки в Україні все ще залишається досить високим. Це означає, що проблема тіньової оплати праці потребує подальших комплексних заходів і не може бути вирішена лише окремими реформами.

Подолання тіньової оплати праці можливе лише за умови комплексного підходу.

По-перше, доцільно зменшити податкове навантаження, щоб зробити офіційне працевлаштування більш вигідним для роботодавців.

По-друге, важливим кроком є спрощення законодавства та створення зрозумілих правил ведення бізнесу.

По-третє, необхідно посилити контроль, але не лише через перевірки, а й за допомогою сучасних цифрових технологій.

По-четверте, важливо підвищувати рівень офіційних доходів населення та проводити інформаційні кампанії, які пояснюватимуть ризики неофіційної зайнятості.

Отже, тіньова оплата праці є складною та багатогранною проблемою, яка має значний вплив на економіку України. Вона виникає під впливом різних факторів – від економічних до соціальних. Незважаючи на певні позитивні зміни, ця проблема залишається актуальною. Її вирішення можливе лише за умови спільних дій держави, бізнесу та громадян.

Список використаних джерел

1. Міністерство економіки України. Тіньова економіка в Україні: результати дослідження. Київ, 2023. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2026).
2. Державна служба статистики України. Ринок праці України: статистичний збірник. Київ, 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2026).
3. Колот А. М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика. Київ : КНЕУ, 2019. 230 с.
4. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. Київ : Знання, 2020. 390 с.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 24.03.2026).
6. Світовий банк. Ukraine Economic Update. 2023. URL: <https://www.worldbank.org> (дата звернення: 24.03.2026).
7. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 24.03.2026).

УДК 331.556:331.5(477)

ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ

Титаренко Ліза

lizatytarenko0606@gmail.com

Черкаський державний фаховий бізнес-коледж,

м. Черкаси

Науковий керівник: Анжела Цибань

В умовах війни та економічної нестабільності сфера зайнятості України зазнала суттєвих змін. Однією з найгостріших проблем стало скорочення трудового потенціалу держави внаслідок масового виїзду населення за кордон. Значний вплив на сучасний стан ринку праці здійснює трудова міграція, масштаби якої особливо зросли після початку повномасштабної війни.

Трудова міграція - це переміщення населення за межі країни або регіону з метою працевлаштування та отримання доходу. До 2022 року міграція українців переважно мала економічний характер і була пов'язана з пошуком вищого рівня оплати праці та кращих умов життя. Після початку повномасштабного вторгнення міграційні процеси набули масового характеру та поєднали ознаки як вимушеної, так і трудової міграції. Воєнні дії, небезпека для життя, руйнування підприємств і скорочення кількості робочих місць спричинили значний виїзд населення працездатного віку за кордон. Це посилило дисбаланс на ринку праці та загострило проблему дефіциту кадрів у багатьох галузях економіки.